

Zsolt Péter

Hazai populizmus-értérendszer kutatás¹

A 2010-es évtized közepétől új irányt vett a populizmus-kutatás fókusza. Már nem csak olyan titokzatos országok, mint Azerbajdzsán, Egyiptom vagy Magyarország került célkeresztbe, hanem jó néhány európai centrumország, valamint az Egyesült Államok, és a Brexit miatt Nagy-Britannia is. A pandémia miatt pedig rendkívüli állapotokat (state of exception) vezettek be, a szuverenitás nevében a globális renddel szembeni politikai mozgalmak élesedtek fel, s maga az Európai Unió is széteső módon igyekezett kezelni a járványt ahelyett, hogy logisztikailag az erőforrásokat oda koncentrálták volna, ahol épp szükségét szenvedtek.

A népvándorlás és a pandémia a félelmet és a szorongást egyaránt fokozta, és ezek gyors cselekvésre ösztönöztek, míg a felmelegedés és a szén-dioxid kibocsátás egy lassú és távlati gondolkodást igényel. Mint majd a kutatásból is látni fogjuk, a gyors cselekvéssel a magasabb populizmus pontszámot elérők szimpatizálnak. Pszichológiai megfigyelések pedig azt is alátámasztják, hogy a [gyors gondolkodás](#) eleve ösztönösebb, tradicionálisabb, törzsibb. Az emberi természet megváltoztatja értékpreferenciáit, ha gyors döntéshozatalra van

¹ Köszönettel tartozom Dura Kovács Baláznak, Mátrai Jenőnek és Rajnai Gergőnek.

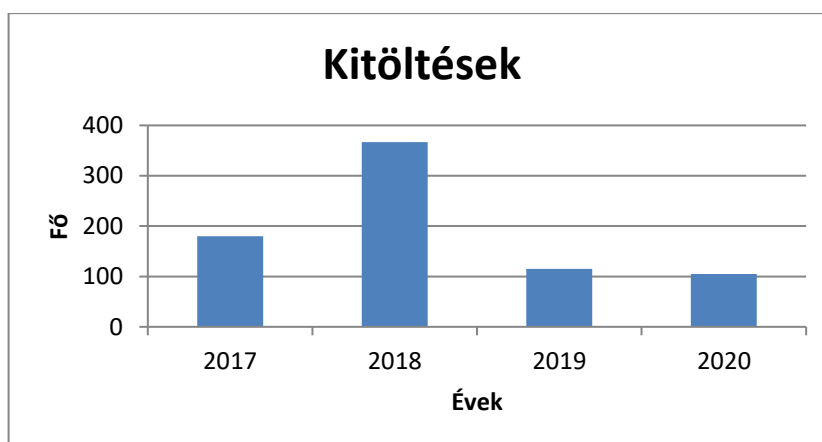

szükség, és pláne akkor, ha a biztonságérzete is csökken. A mai populista tendenciák egyúttal azt is mutatják, hogy stresszesebb állapotba került az emberiség, kapkodás, aggodalom, pánik jelei figyelhetőek meg, mintha legalább is úgy éreznék, az előtte tornyosuló feladatokat nem tudja megoldani. Nem a szabadság vált az utóbbi évek legfőbb kérdésévé még a világ centrumországaiban sem. Mindeközben nagyon komoly technológiai folyamatok mennek végbe, például az embereket egyre hatékonyabban lehet megfigyelni. De azzal, ha a hatalom meg tud figyelni mindenkit, még a terrorizmus problémája sem oldódik meg. A valóság uralásának ígéretének legszélsőségesebb megnyilvánulásait, a [jelen és a jövő uralásának ígéretéért](#) feladott szabadságot bármennyire is ismerjük, újra hasonló irányba sodródunk. A politikatudomány elkezdett érdeklődni a [versengő önkényuralmi](#) rendszerek iránt, s mi is írtunk már egy tanulmányt a magyar társadalomról, és a társadalom hatalom általi foglyul ejtéséről ([society capture](#)).

Az itt bemutatott kutatásunk is ezekhez a politológiai, [politikai erkölcsi](#) és értékszociológiai vizsgálatokhoz csatlakozott. Arra voltunk kíváncsiak, hogy akik szimpatizálnak Trump elnökkel, valóban populistának mondhatók-e, és hogy milyen módon látják a világot. Nem a politikai nézeteiket, konkrét aggodalmaikat derítettük fel, hanem a populisták és nem-populisták élethez viszonyuló attitűdjeinek különbségeit és hasonlóságait.

Háttéradatok

Donald Trumpot, az Egyesült Államok 45. elnökét 2017 januárjában iktatták be. Úgy véltük, ideje egy olyan populizmus kérdőívet készítenünk, melyben a vele szimpatizálók értékrendszerét megragadhatjuk. Ilyenformán nem csupán a bulvármédia sodrásában lévő korhangulatot, hanem a politikai populizmus sok emberben meglévő értékrendszerei háttérét is megérthetjük. A kérdőívünkkel 2017 decemberére készültünk el, és 2020. november elején zártuk, akkor, amikor Trump Bidennel szemben elveszítette a választásokat. A kérdőívet az interneten terjesztettük, többek közt a Méltányosság Politikaelemző Központ honlapján. A legtöbb kitöltést a 2018-as évben kaptuk.

1. ábra Az évek során történő kitöltésszám

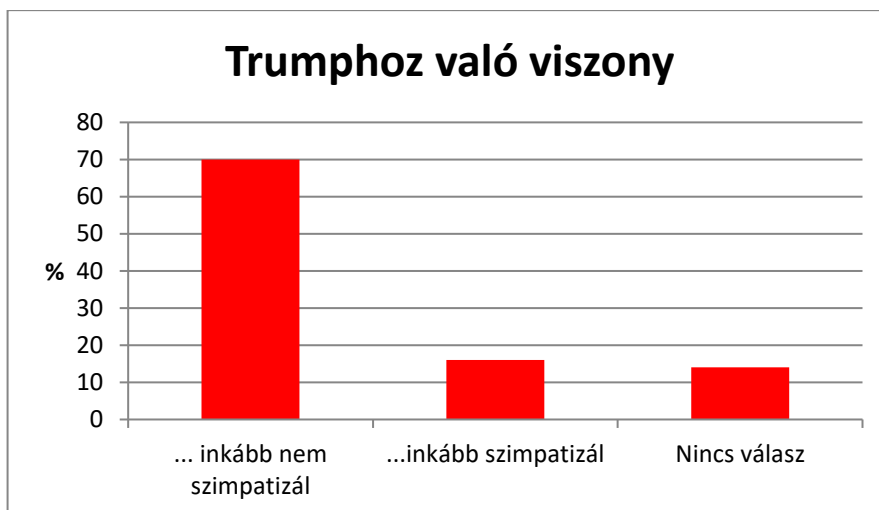

Az évek kitöltési aktivitási eltérésének nincs jelentősége, ez a teszttel kapcsolatos kampányunk következménye. Amiképpen annak se volna, hogy a különböző években változó Trump-szimpatia növelését vagy csökkenését vizsgáljuk, mert ahhoz a hagyományos közvélemény-kutató cégek reprezentatív felmérését kellett volna biztosítanunk. A mi céljaink nem is ezek voltak.

Összesen 767 olyan válasz érkezett, melyet a kitöltők kutatási célra továbbítottak számunkra. Nagyratörő terveink miatt a kérdőívet 6 nyelven készítettük el, angolul, németül, oroszul, portugálul és magyarul. Tekintve azonban, hogy összesen 32 kitöltő volt, aki nem Magyarországon él, és csak 23, aki nem tartotta magát magyarnak, ország-összehasonlításra vagy nemzetiségi összevetésre sem vállalkozunk. Olybá tűnik tehát, teljesen fölösleges volt a nem magyar nyelvű változatok elkészítése. A ghánai, a görög, az kanadai és az olasz kitöltőnk szimpatizált Trumppal, ám ezeket az adatokat is együtt kezeljük minden Trump-szimpatizánssal.

31 kérdést tettünk fel, ebből kettő volt fals – bár ezek is értelmezhetők egy konzervatív-liberális skálán -, a többi kapcsolatban állt a populizmus szakirodalomban megtalálható valamelyik vonásával. A kérdéseket úgy alakítottuk, hogy 15 kérdésnél az egyetértés, 15-nél pedig az egyet nem értés jelezte magasabb pontszám esetén a nagyobb populizmust. Így zártuk ki, hogy az egyetértő, vagy a tagadó személyiségek karaktere torzítson.

Amiatt is aggódtunk, hogy nem lesz elég Trump-szimpatizáns válaszoló, s így nem tudjuk majd összehasonlítani a politikai különbségek mögötti értékrendszereket. Szerencsére azonban a Trumppal szimpatizálók száma már meghaladta a 100 főt. Egész pontosan 128 fő volt, ami a válaszolók 17%-a. Valamint szerencse volt az is – bár erre azért számítottunk -, hogy a magukat Trump-szimpatizánsnak valók szignifikánsan magasabb pontszámot fognak elérni.

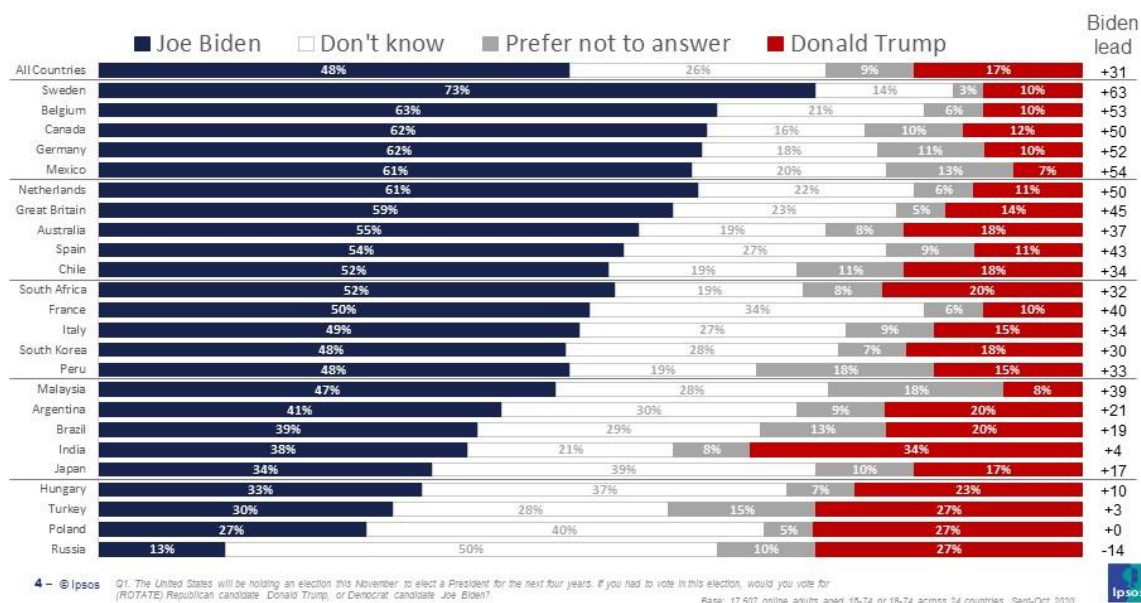

2. ábra Trump-szimpatia

Mint említettük, a mi válaszolóink 17%-a lett volna Trump-szavazó, ha szavazhattak volna, és ez igen közel van az Ipsos reprezentatív kutatási eredményéhez, ahol 23%-os Trump-szavazót találtak Magyarországon. (Ld. 3. ábra)

A nemzetközi összehasonlító kutatás szerint magyarok pár százalékkal nagyobb aránya szavaztak volna Trumpra, mint az európai átlag, de még így is kevesebben, mint Bidenre (33%). Tulajdonképpen mondhatjuk, hogy a magyarok sem szeretik Trumpot, ellenben a közé a három ország közé tartoztunk, akik ennek ellenére az ő győzelmét tartották valószínűbbnek. (A lengyelek és az oroszok gondolták még ugyanezt.)

Would you vote for...

3. ábra Trump-szimpatizánsok a világban Ábra forrása: [Ipsos](https://www.ipsos.com)

Az abszolút kisebbséghez tartozunk tehát a „nem szeretném, de ő fog győzni” verzióban (bővebben [ld. itt](#)). Mára tudjuk, hogy ez a pesszimizmus nem a realitást tükrözte, bár mindig érdemes felhívni a

figyelmet arra is, hogy a közvélemény-kutatók [biztosabb Biden győzelmet](#) vártak, mint ami aztán megvalósult.

A mi mintánk azért torzulhatott, mert válaszolóink az egyetemi kapcsolatrendszeren keresztül elért emberekből tevődött össze. A honlapok, ahol a kérdőívet elérhetővé tettük, eleve értelmiségi olvasótáborral bírtak, és az is köztudott, hogy az internetes, bárki által kitölthető tesztek eleve nem lehetnek reprezentatívak. Mostanában viszont már Nyugaton is áttértek a netes módszerre, mert a hagyományos személyes lekérdezések megfizethetlenné váltak, a pandémia pedig még inkább ebbe az irányba tolja a lehetőségeinket. A kiértékelés során kell tudomásul venni, hogy mások a lehetőségek. Az egymással szembenállók gondolkodását, értékrendszerét például így is fel lehet mérni. Magyarországról tehát a mi felmérésünkből nem következtethetünk ki semmit, de arról, hogy miben különböznek egymástól a Trumppal szimpatizálók, az erre a kérdésre választ adni nem tudók vagy nem akarók és a Trumpot kedvelők, arra igen. (Ugyanakkor a nem válaszolók karakterére külön nem végeztünk el elemzést, csak a két ellentétes csoportot elemezzük.)

4. ábra Mintánkban a több iskolát végzettek felülreprezentáltak

Az iskolában eltöltött évek nem hoztak jelentős különbségeket a Trumpgal való szimpátia terén. Az adatbázis lehetőséget ad egy későbbi, a tanultság szerinti értékkutatásra is.

Trump amerikai elnökkel... * Eddig iskolában eltöltött éveinek száma Crosstabulation

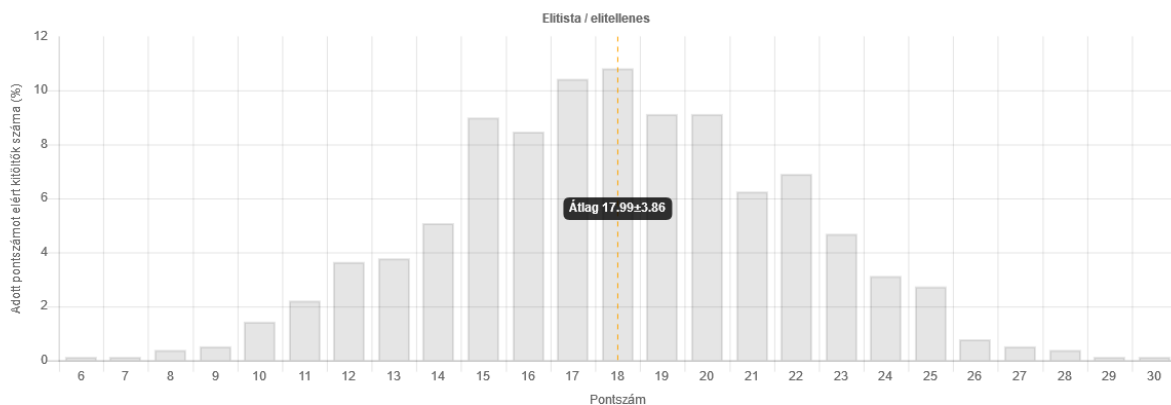
			Eddig iskolában eltöltött éveinek száma			Total
			15 évnél kevesebb	15 év vagy annál több	[NT/NV]	
Trump amerikai elnökkel...	... inkább nem szimpatizál	Count	123	403	6	532
		% within Eddig iskolában eltöltött éveinek száma	64,4%	72,1%	35,3%	69,4%
	...inkább szimpatizál	Count	44	81	3	128
		% within Eddig iskolában eltöltött éveinek száma	23,0%	14,5%	17,6%	16,7%
	[NT/NV]	Count	24	75	8	107
		% within Eddig iskolában eltöltött éveinek száma	12,6%	13,4%	47,1%	14,0%
Total	Count	191	559	17	767	
	% within Eddig iskolában eltöltött éveinek száma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

1. táblázat

Ellenben a nemek arányát elég szerencsésen hozták a válaszadók, 43% férfi, 54% nő. (A hiányzó százalék onnan van, hogy ezt a kérdést sem töltötte ki mindenki.) Valamint itt találtunk is a Trumphoz vonzódásban eltérést, ld. később.

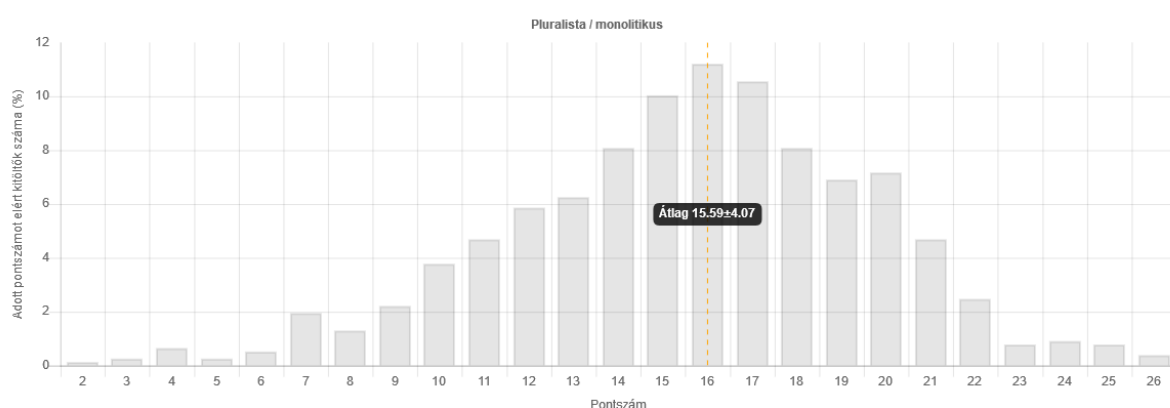
Feltett kérdéseink csoportosítása

Előzetesen öt témakör köré csoportosítottuk a kérdéseinket. Az egyik az elitellenesség volt. Ez a [leginkább elfogadott populizmus](#) faktor. 6 kérdést tettünk fel az elitellenességgel kapcsolatban szétszórva, és ha mind a 6-nál maximális pontot szerzett valaki, akkor összesen 5x6 azaz 30 pontot lehetett szerezni. Ez volt az elitellenesség maximálisan megszerezhető pontszáma. Az ilyen szélsőséges válasznál élhetünk a gyanúval, hogy gondolkodás nélküli válaszadás történt, csak gépiesen nyomogattak a válaszokat, de csak egy ilyen válasz adódott. Az eloszlás egyenletes normál eloszlást mutat.

5. ábra Elitellenesség

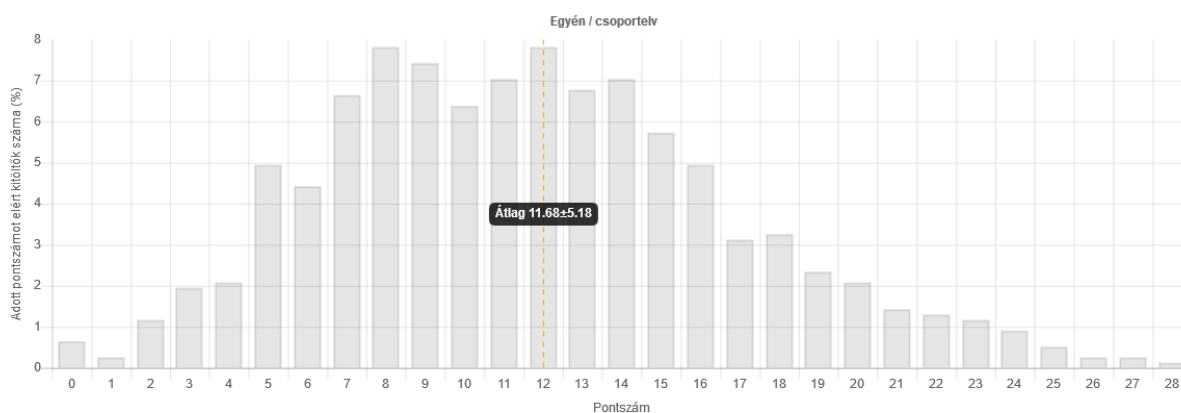
A második kérdéskör a pluralizmus. Itt az a vélekedésünk, hogy a mai populizmus nem kedveli a pluralitást. A pluralitásban döntési akadályokat lát, a vitákat, egyeztetéseket időhúzásnak és hatékonytalannak tartja. Itt is minél nagyobb pontszámot ért el valaki, annál inkább pluralista-ellenesnek tartottuk, s megint, mint az összes cölöpünk esetében max. 30 pontot lehetett elérni.

6. ábra Pluralizmus ellenesség

A válaszok itt is normálisan eloszlottak, vagyis a többség az általunk megfogalmazott állításokban középre tendált, de egyaránt voltak olyanok, akik az átlagnál inkább igényelték a plurális társadalom működését és olyanok is, akiket mi az átlagnál populistábbnak neveztünk. A személyeket kiértékelő értékelésben megfogalmaztuk, hogy a válaszadó hány százalékban tér el az átlagtól, inkább a populistábbak vagy inkább a populizmus ellenesek közé tartozik-e.

A harmadik összevont értékrendszernél már nem sikerült olyan kérdéssort kitalálni, amelyben a válaszolók megint egyenletesen oszlottak volna el. Itt az alacsonyabb pontszámok az individualizmust jelentették, míg a magasabbak a csoportelvűt. Igyekeztünk olyan kérdéseket feltenni, melyekben nem az emberi jogok egyénközpontúságára, hanem a közösségi érdekekre koncentráltunk, tekintve, hogy a mai populizmus erősen kötődik közösségiséghez és hajlamos a közösségen kívüliekhez kizáró módon viszonyulni. A szociálpszichológiából is ismert ingroup/outgroup lélektani helyzet politikai megjelenését mértük. A tesztben kiértékelésekor ennél a témakörnél is, mint mindegyiknél láthatóvá vált az egyén addigi válaszolók görbéitől való eltérése.

7. ábra egyéni és csoportértékekhez vonzódás

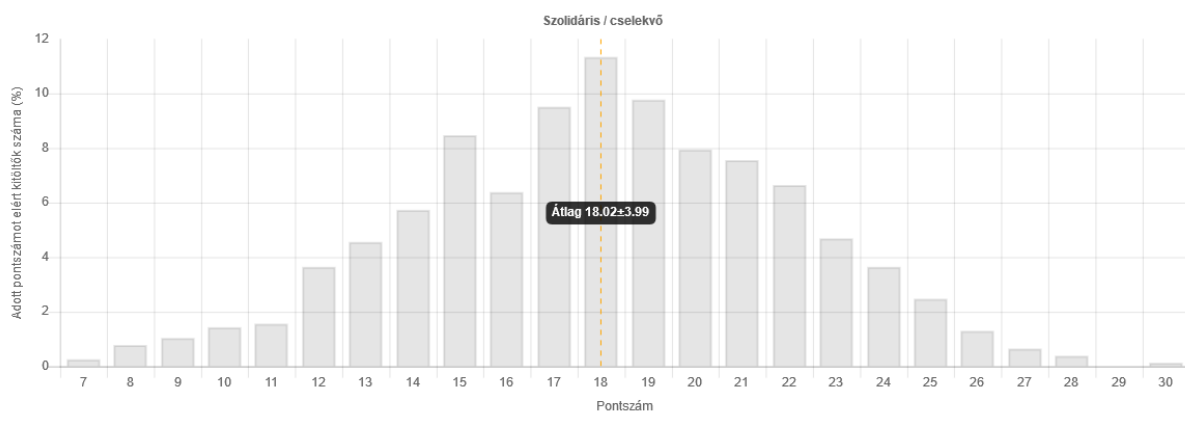

A negyedik szempontba olyan kérdéseket tettünk, melyek a mai populista demokráciák igen hatékony működésmódjának legitimáló tényezőjéről alkotott véleményt mérték; ez pedig a gyorsaság, a cselekvés szeretése a tanult tehetetlennel szemben. Várhatónak gondoltuk, hogy a pluralitás-ellenesség majd jól fog korrelálni ezzel a szemponttal. Belevontunk ebbe a szempontba a szolidaritás kérdéskörét is, ezzel szintén kizárva, hogy történetileg közelítsünk a populizmushoz, inkább azt a megfigyelést kihangsúlyozva, hogy a leegyszerűsítés, a másik csoporttal szemben ellenségeskedés egyúttal egy alacsonyabb személyiségfejlődési állapotot is jelent, és ebbe a gyermekibb ösztönvilágba tartozik a problémák gyors megoldási vágya, a komplexitás redukciója. Úgy véljük, a bennünk lévő populista meritokratikus társadalomról álmodik, ahol mindenki annyit ér, amennyi pénze van, és mindenkinek annyi pénze, van amennyire szorgalmas. Ebből a világképből a társadalmi struktúra igazságtalansága miatt az út szélére kerülő szegény nem látszik, és így a szolidaritási hajlam sem jellemző. Utalni szerettünk volna itt a mai populista vezetések szakszervezet-ellenességére is. Az illiberális társadalmak – szintén nem először a történelem során – ma a korporációkkal, szakmai szervezetekkel hajlandó kapcsolatba kerülni, de a szakszervezeteket kerülik.

Az alacsonyabb pontszámot elérők inkább lassúak és szolidárisak, a magasabb pontszámúak cselekvést kívánnak, és a gyorsaságot részesítik előnyben.

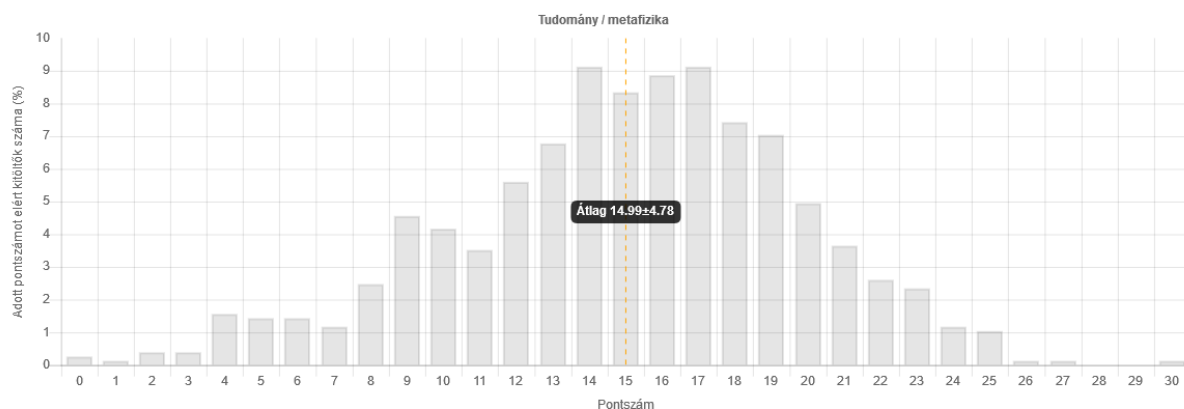
Mellékesen megjegyezzük, hogy beépítettünk a kérdőívbe egy másik kutatást is, melyet aztán nem tudtunk értékelni. Ez a gyors és lassú gondolkodással lett volna kapcsolatban. Ha gyorsan kell reagálnunk, azt véleményünk szerint ösztönösebben, zsigeri reakciók alapján tesszük, és ilyenkor közelebb vagyunk a populizmushoz, míg ha átgondolásra készítjük magunkat és több nézőpontot is figyelembe veszünk, távolodunk ettől. E feltételezés miatt az egyik kérdésünk arra vonatkozott, hogy valaki a saját nyelvén töltötte-e ki a kérdőívet. Ha kellő számban volnának azok, akik nem a saját nyelvükön válaszolnak, azokról tudjuk, hogy a nyelvi gát miatt le kell lassulniuk, így külön csoportban összevethetnénk őket. Persze lehetséges, hogy a nem saját nyelvükön töltők eleve multikulturálisabbak és ez okozná az alacsonyabb pontszámot, de más kérdésekkel ezt is ki lehetne szűrni, és kideríthető volna, hogy tényleg van-e összefüggés a lassú és gyors gondolkodás, valamint a populizmus közt.

8. ábra Meritokratikus társadalomra vágyik a bennünk lévő
populista

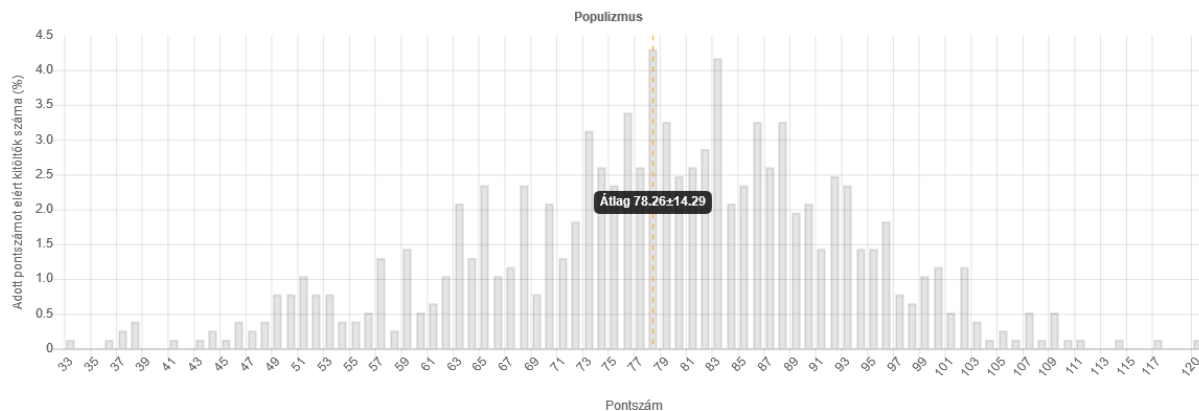
Végezetül az ötödik szempontban a [szociálpszichológia által sokat kutatott](#) babonás gondolkodást vettük górcső alá, de ezt is skálaszerűen, az előzőekhez hasonlóan. Ugyanis a metafizikai gondolkodás jelezhet épp érettséget is, a megismerésnek nem csak tudományos módszere létezik. Ám ha valaki túl nagy pontszámot ért el, az inkább a tudományellenességhez került közel és ez a gondolkodás is erősen jellemzi a populizmust. Gondoljunk csak Trump szkepticizmusára a felmelegedéssel kapcsolatban.

Itt a hisztogramoknál azt láthatjuk, hogy pont a középérték kicsit beesik, és valamivel többen vannak az enyhén vallásosak, de a szélsőségesebb tudományellenesek és a szélsőségesebb vallásellenesek már a haranggörbe két végén egyformán laposodnak el.

9. ábra metafizika

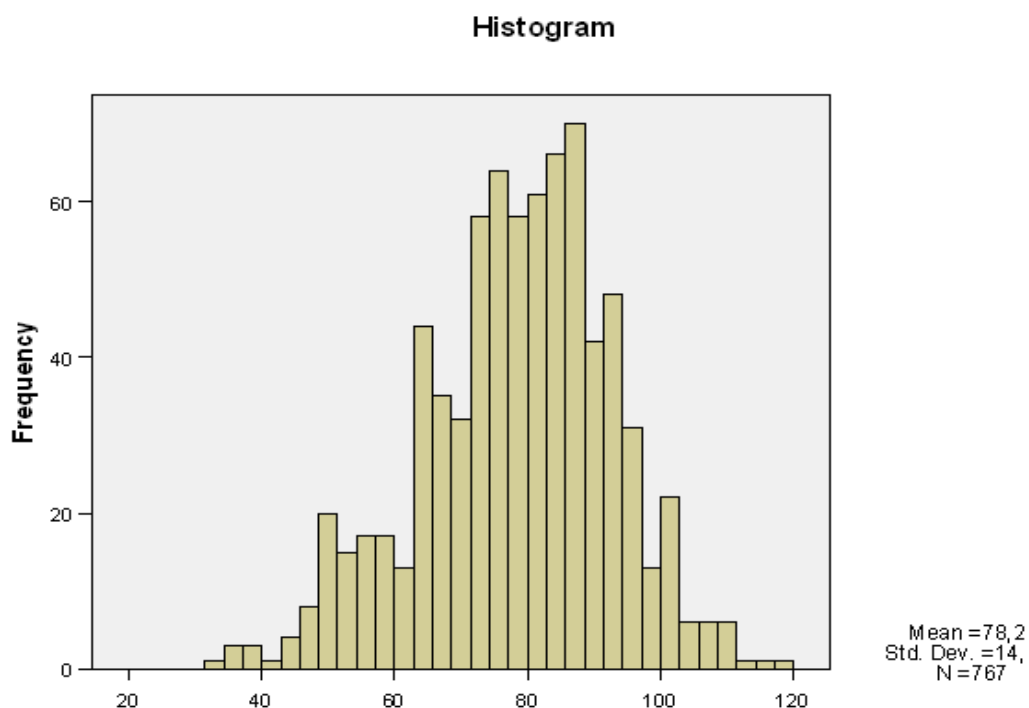
Ha összevonjuk a maximálisan elérhető pontszámot, akkor 5x30, azaz 150 pontot lehetett elérni. Külföldi és magyar, Magyarországon élő és a világ más tájain élők teljes összevonásával, az alábbi eloszlást kaptuk:

10. ábra összevont populizmus pontszám

Az SPSS statisztikai szoftver segítségével hisztogramként lekérve még jobban látszik, milyen irányba tömörülnek a válaszolók.

A vízszintes tengelyen ezúttal is az elért pontszámok láthatók, a függőlegesen pedig az, hogy hány ember ért el egy adott pontszámot. Az összpontszám súlypontja kicsit elmozdul a populisták irányába. Ám ez pusztán a mi kutatói attitűdünket fémjelzi, hiszen a kérdések megfogalmazása a populizmus szakirodalmából származik, és jórészt véleményekre alapozott. Az igazán izgalmas az volna, ha reprezentatív mintával országösszehasonlításra volna mód, mert akkor egymáshoz képest láthatnánk az eltérő görbéket.

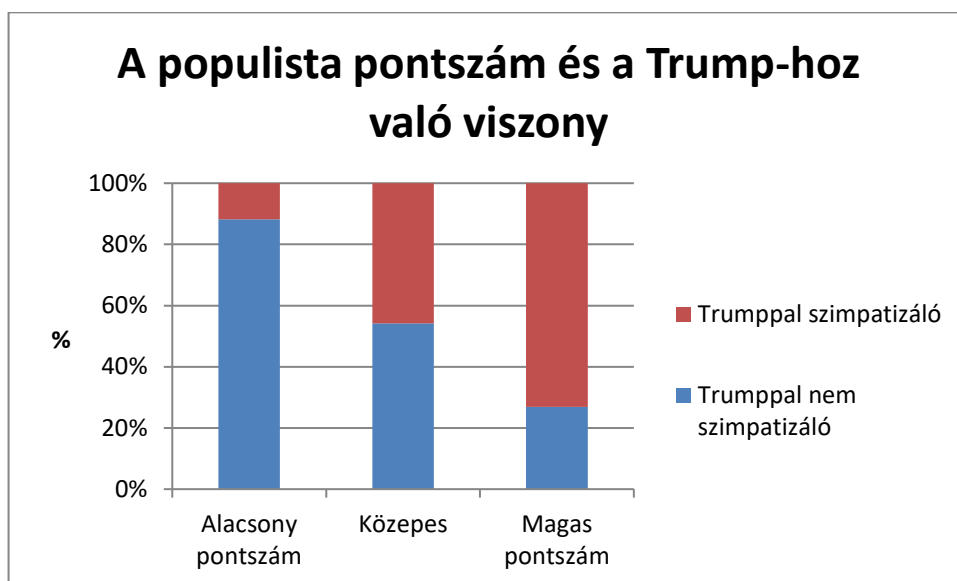
11.ábra Az SPSS hisztogramja az összevont populizmus-eloszlásról

Két erős korreláció

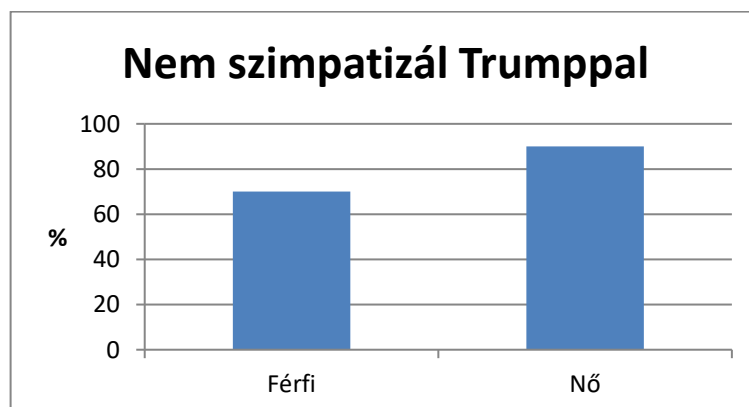
A Trump-szavazók és a populisták összevont pontszáma közt találtunk erős kapcsolatot. Ez az eredmény nem volt meglepő, tulajdonképp ezzel teszteltük kérdéseink hatékonyságát. Nem volt kétségünk afelől, hogy a Trumppal szimpatizálók, noha lehetnek köztük az elit hibáit megelégedelőkől kezdve a háttérhatalmat lebontani szándékozókig eltérő beállítódásúak, azért alapvetően vonzódniuk kell a mai populista értékekhez, és elfogadónak kell lenniük az ezzel együtt járó stílussal is. Ebben nem is csalatkoztunk.

A megkérdezettek 14%-a nem válaszolt arra a kérdésre, hogy Trumppal inkább szimpatizál-e vagy sem. A válaszadókat három részre osztottuk, az alacsony pontszám 60-ig tartott, a közepes 61-90-ig, a magas 91-120-ig. A magas pontszámot kapók az átlagnál erősebben populisták, a közepesek az átlagosak és az alacsonyak a nem-populisták. Minél magasabb pontszámot birtokolt valaki, annál valószínűbb volt, hogy Trumppal is szimpatizált. Összesen egy olyan ember akadt, aki a kérdőív kitöltése alapján a nem-populista kategóriába került és mégis Trump-szimpatizáns volt.

12. ábra

Valamivel váratlanabb eredménynek számít az, hogy a nemek és Trump kedvelése közt is találhattunk összefüggést. A nők közt összesen csak 34-en voltak, akik azt mondták szimpatizálnak az elnökkel, vagyis 90%-uk nem szimpatizált vele, míg a férfiak 70%-a volt ilyen elutasító.

13. ábra

A választások előtti amerikai közvélemény-kutatások is [azt mutatták](#), hogy az elnök a nők körében valamelyest kevésbé volt népszerű, és nem lehetetlen, hogy a vereségében ez jobban számított, mint előzetesen gondolták. A nők mintha elutasítóbbak volnának a harciassággal szemben, mely egyébként oly jellemző a mai populista vezetőkre. Másik oldalon viszont a saját csoport iránti gondoskodás épp a nők számára fontos érték, de egy szempont még nem elegendő ahhoz, hogy magas populista összpontszámot érjen el valaki, s mint láttuk, az összpontszámból állapítható meg nagy valószínűséggel, hogy egy populista politikust fog támogat-e egy kitöltő vagy sem.

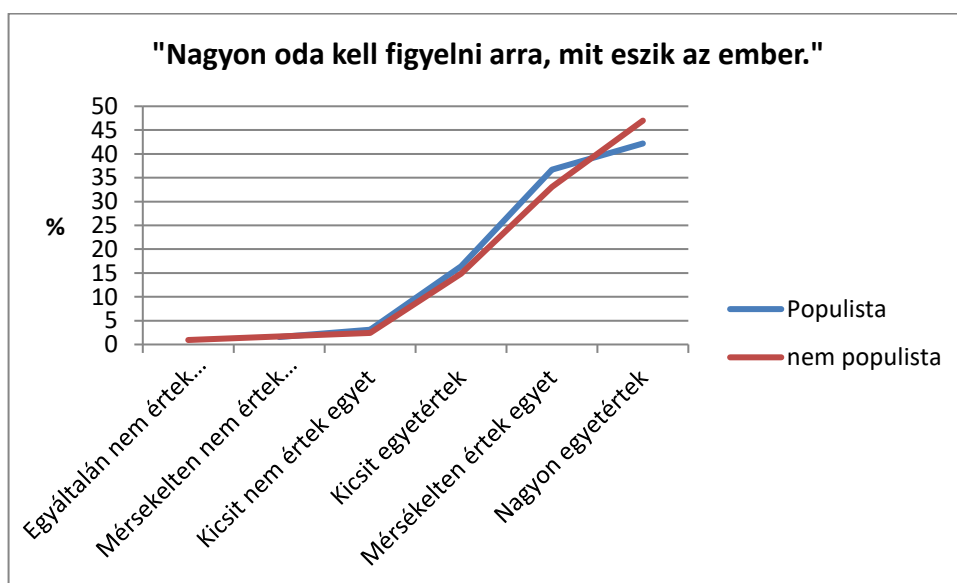
Az öt csatorna egymáshoz való viszonya

Az elitellenesség, a plurális társadalmi formák ellenzése, a csoportszolidaritás elsődlegessége, a szolidaritás nélküli cselekvésvágy és a tudományellenes metafizikai vonzódás tehát az az öt jellemző, amellyel a populizmust mértük. Érdeklődésünk fókuszába az került, hogy ezek közt találunk-e jellegzetes kapcsolatokat.

A kapcsolat kereséséhez Jonathan Haidt adta az ötletet, s Haidt [híres kutatása](#), mely a liberális és a konzervatív módon „huzalozott” embereket vizsgálja, nem is áll tartalmában sem távol a mi populizmus vizsgálatunktól. Haidt azt találta, hogy a konzervatívok ötcsatornások, míg a liberálisok kettő tényezőre fókuszálnak: igen érzékenyek a bántalmazásra (Harm), valamint számít nekik az igazságosság-kölcsönösség-méltányosság (Fairness). A konzervatívok ugyanakkor ezen kívül még ugyanilyen fontosként érzékelik a tekintély tiszteletét

(Authority), a saját csoport iránti elköteleződést (Ingroup), valamint az erényességet (Purity). Utóbbi szempontnál kitér arra, hogy a tisztaságról-erényességről eltérő gondolatai vannak a két tábornak.

Haidt kutatásához annyiban is hasonlítottunk, hogy módszertanában is követtük. Elméleti módon konstruáltuk meg a csatornáinkat, sőt, hasonlóképp végeztük a pontozást, és mi is elrejtettünk két témánktól idegen, nem odavaló kérdést. (6. Az mindegy, hogy valaki mennyit törődik a tisztálkodással, nem ettől függ, hogy milyen ember. 22. táplálkozás. Ld. a mellékletben a kérdéseket.)

14. ábra

Bár a 14. kérdés fals, és így feldolgozatlanságra szánt kérdésnek szántuk, valami lényegesre mégis rámutat. Nincs különbség a populisták és nem-populisták között a táplálkozás kérdésében, pedig Haidt komoly

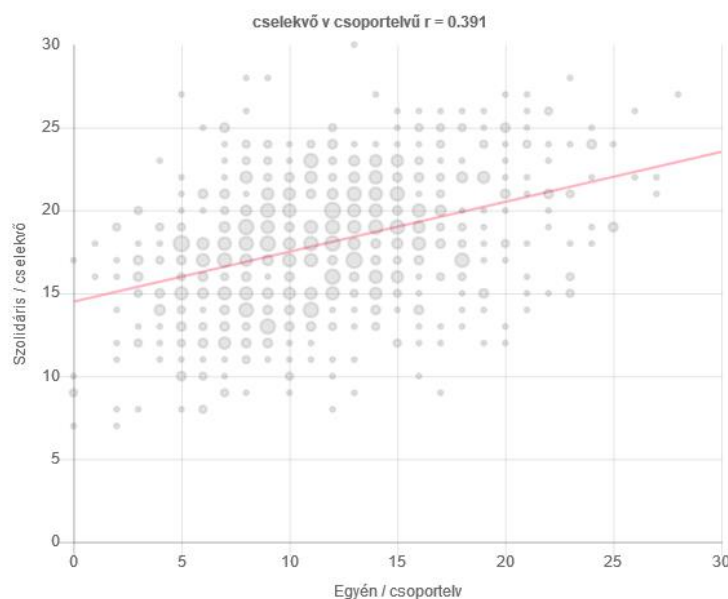
különbséget talált liberálisok és konzervatívok közt. A konzervatívok a testre érzékenyek, a tisztaság fogalma ehhez kötődik, ki kit érinthet meg, míg a liberálisok az ételre, milyen élelmiszert szabad megenni, mit kell távol tartani. A mi vizsgálatunkból viszont az derül ki, a populizmus nem liberális vagy konzervatív huzalozottság kérdése.

Haidt kérdőívét² több kultúrából is kitöltötték, s kellően sokan ahhoz, hogy megállapíthassa: noha az igazságosság és a bántalmazás képezheti vita tárgyát, de ezek fontossága mindenütt megvan. Ami viszont valóban meg nem értettséget szül, az a közösséghez, a tekintélyhez és a tisztasághoz való viszony.

Noha a Trump-szimpatia csak a nemmel és a populizmus összpontszámmal mutatott korrelációt, valamint olybá tűnt a korrelációs vizsgálatok során, hogy ezen kívül más kapcsolatot nem tudunk kimutatni, megpróbáltuk azért az egyes csatornákhöz való populista és nem-populista viszonyt is összevetni. A kezdeti eredmények arra engedtek következtetni, hogy valaki azáltal lesz Trump-kedvelő, ha mind az öt csatornából elér egy bizonyos pontszámot és tulajdonképpen mindegy, hogy ezt milyen variációban éri el.

Ugyanakkor az egyes csatornák egymáshoz való viszonya [logisztikus regresszióval](#) mutatott néhány összefüggést.

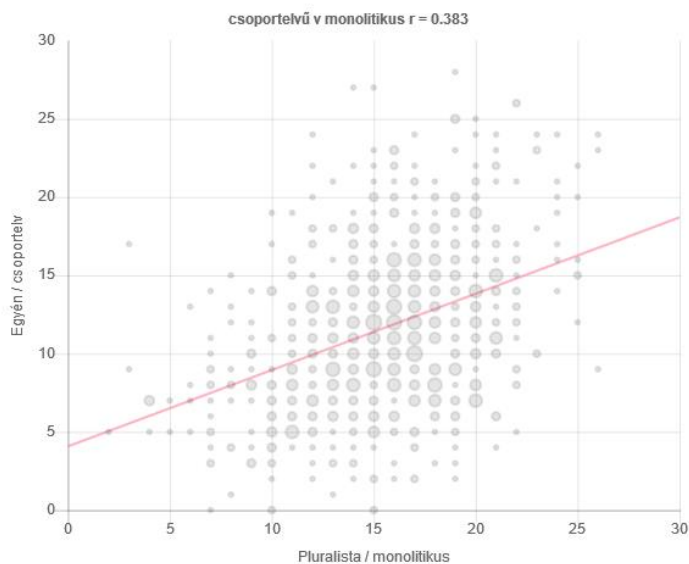
² A www.yourmorals.org kérdőív még elérhető volt nálunk is a GDPR bevezetése előtt.

15. ábra

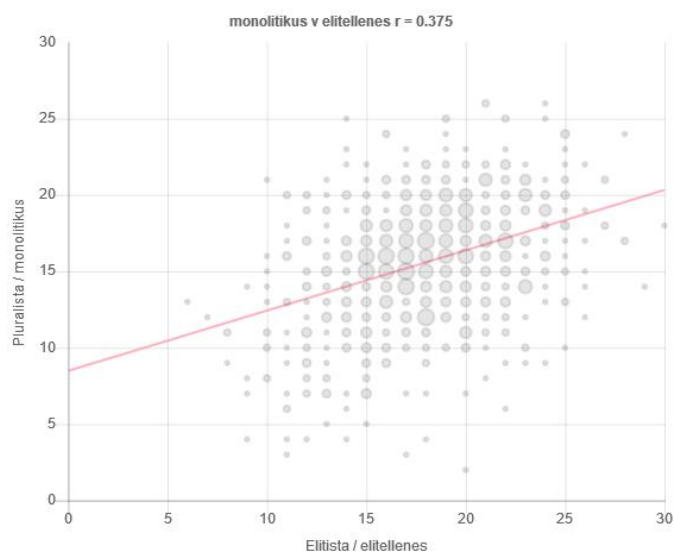
Például azt, hogy minél inkább csoportelvű (ingroup) valaki, annál inkább kívánja a gyors döntéseket. Ugyanakkor a szolidaritás-hajlamú lemond arról, hogy a közösség elnyomja az egyént. A csoportszolidaritás és a cselekvésvágy tehát az összes többi közül a legerősebben húzza egymást.

Majdnem hasonlóan vonzódik egymáshoz az a két értékcsomag is, amelyben nem rajongunk a plurális társadalmi formákért, azaz a fékek és ellensúlyok rendszerével kevésbé azonosulunk, viszont ilyenkor meg van a valószínűsége, hogy a saját csoportból (ingroup) származó pszichikus energia is igen csak fontos a számunka. Ezt mutatja a 16. ábra.

16. ábra

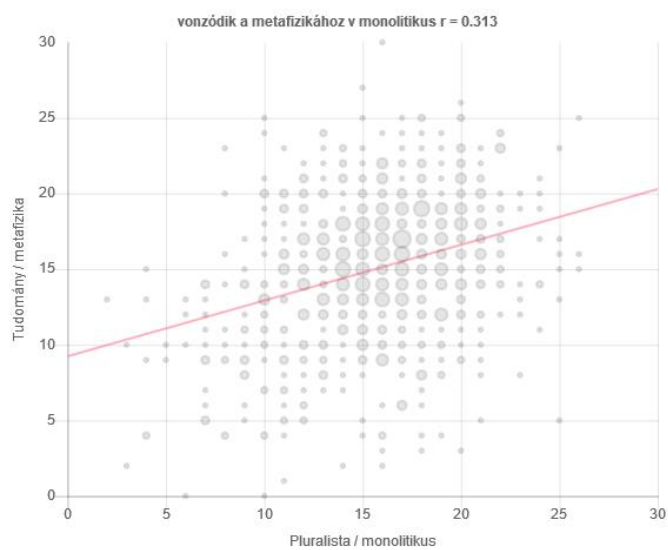
Minél inkább elitellenes volt valaki, annál inkább monolitikus társadalomszerkezetet tartott kívánatosnak, ellenezte a vitákat, a több parlamenti pártot csak nyűgnek gondolta, az elhúzódó vitákat pedig értelmetlennek.

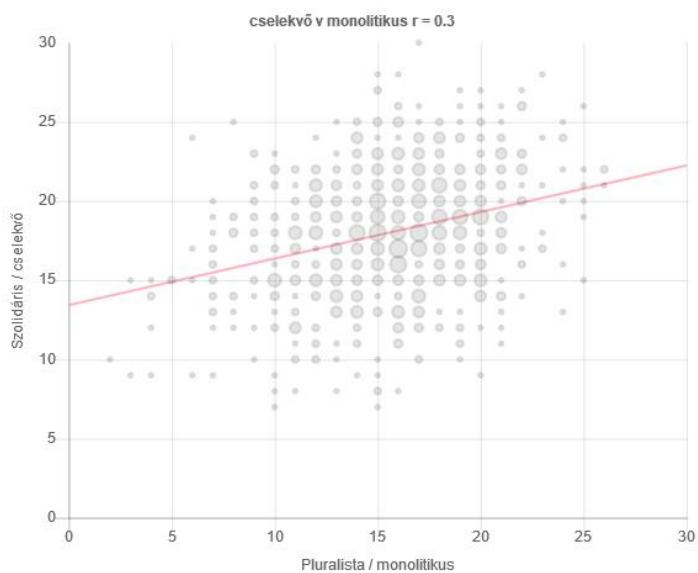
17. ábra

A tudományellenesség és a monolitikus, nem-liberális társadalomszerkezetet helyeslő vélemények is vonzzák egymást: lásd a 18. ábrát; valamint a cselekedni akaró és a monolitikus is, ld. 19. ábra.

18. ábra

19. ábra

Az alábbi táblázatban halványan tüntettük fel azokat a korrelációkat, amelyeket a lineáris regressziós grafikonoknál kaptunk, és kiemelten a magasabb értékeket. Negatív korrelációra sehol sem lelünk, vagyis a populista pontszámot minden egyes csatorna növelte.

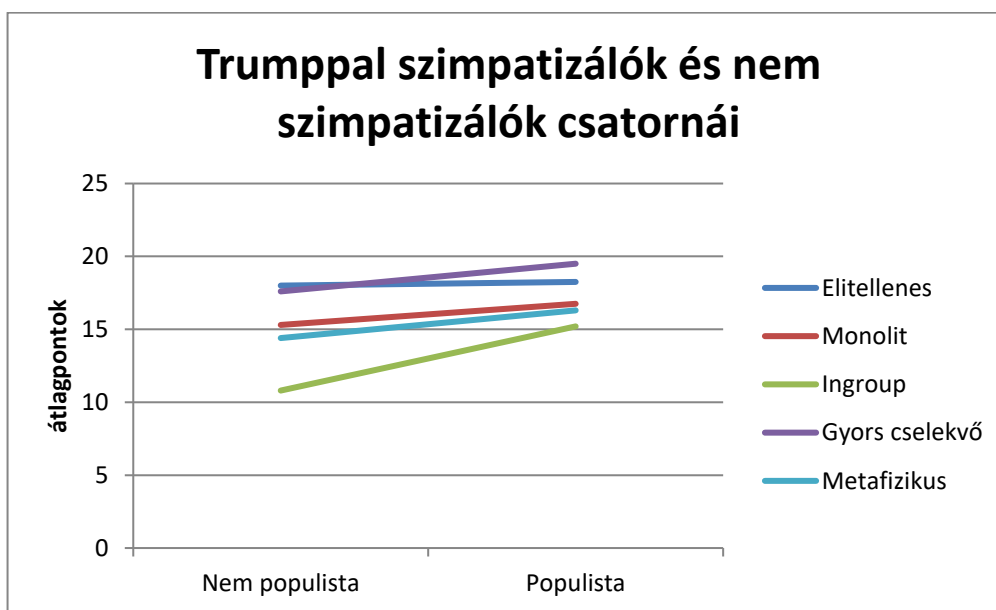
A populista csatornák regressziós mátrixa

	elitellen es	monolitik us	ingrou p	gyors cselek vő	tudományelle nes
elitellenes	----- -----	0,375	0,188	0,141	0,188
monolitikus	0,375	----- ----	0,383	0,3	0,313
ingroup	0,188	0,383	----- -----	0,391	0,232
gyors cselekvő	0,141	0,3	0,391	----- -----	0,28
tudományelle nes	0,188	0,313	0,232	0,28	-----

2. táblázat

A táblázat szerint a saját csoport érdekeit szem előtt tartók a gyors cselekvés hívei, nem szeretik a lamentálást. A plurális társadalmi berendezkedést elvetők csak a saját csoportjuk érdekeit nézik, tudományellenesek és cselekvésorientáltak, az elitellenesek pedig a monolitikus berendezkedéshez vonzódnak.

Mivel az összpontszám, ami valakinek a populizmushoz való vonzódását mérte, jól mutatta mennyire Trump-szimpatizáns valaki, ezért az egyszerűség kedvéért a Trump-szavazókat populistának, a vele nem szimpatizálókat pedig nem-populistának nevezzük. Az öt csatorna így az alábbi módon különül el:

20. ábra

Külön érdekes lenne, ha tudhatnánk, a különböző nemzetek csatornáit eltérnek-e a magyarokétól. Annyit állapíthatunk meg, hogy a kérdőívünkben szerezhető maximális 30 pontból az átlag a nem-populistáknál pont 15 pont körül adódott a monolit társadalomképnél és a vallás-tudomány témában, a cselekvő és az elitellenesség csatornán a középértéknél magasabb pontot szerzett mindenki, az ingroupnál viszont alacsonyabban a nem-populisták. Ez utóbbi azt jelenti, hogy a saját csoport számukra kevésbé fontos, kevésbé érzik veszélyeztetve, morális dilemmák esetén pedig oda tudnak figyelni a másik csoportra is. A hazai populizmus legfontosabb meghatározója tehát a csoporthoz tartozás: az idegennel szembeni szolidaritáshiány és a saját csoport kitüntetett védelme; itt található szakadék a nem-populisták és populisták közt.

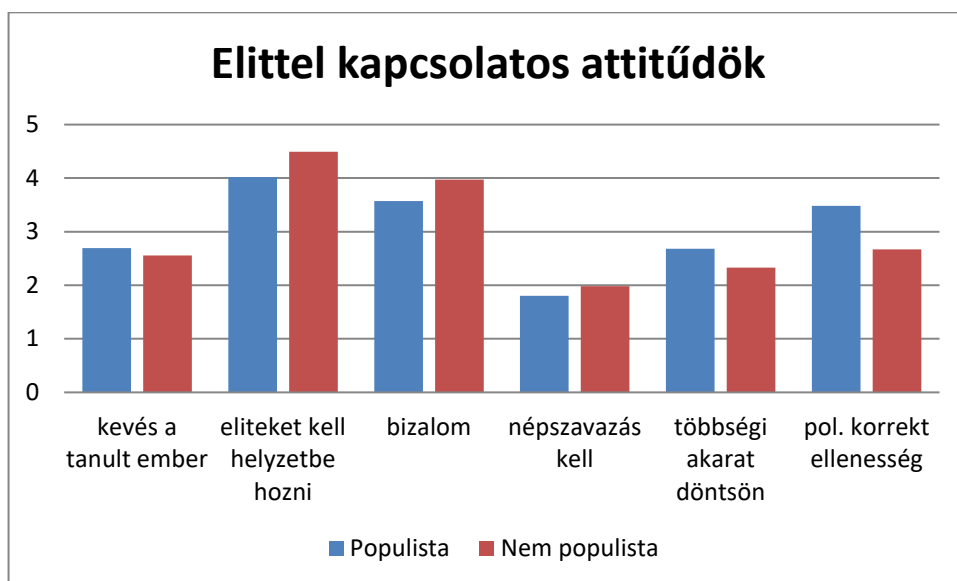
Más csatornáknál önmagukban nem csak, hogy nem döntik el, populistá-e valaki, de van, amelyiknél egészen kicsi az elmozdulás mértéke. Alig kimutatható az elitellenesség növekedése, ez például Amerikában feltehetően sokkal markánsabb volna. Az is lehetséges, hogy az elitellenességet más alkérdésekkel, egyértelműbben kellett volna megfogalmaznunk, pontosabban meghatározva hogy politikára, kultúrára vagy valamilyen szakmai értelmiségre gondolunk, mert ezek a nagyon általános kérdésfeltevések kiolthatták az emberekben meglévő különbségeket.

Összefoglalva azt állítjuk, hogy a populisták ötcsatornásak, és ez hasonlít Haidt eredményéhez, akinél a konzervatívok szintén öt tényezőre

érzékenyek, még ha más dimenziókban is. A populizmus-kérdőívben alacsonyabb pontot elérők, és Trumppal nem szimpatizálók viszont négy csatorna terén nincsenek nagyon messze a populistáktól. Hasonlóan vannak gondjaik az elittel, csak kevéssel bíznak jobban a tudományban, és szintén szeretik, ha a döntéshozatal és a vezetés gördülékenyen működik. A fékek és egyensúlyok fontosságára nem kérdeztünk külön rá, de azt gondoltuk, hogy a monolitikusként jelzett csatorna, amelyet másként plurális berendezkedés elvetéseként is jelöltünk, olyan kérdésekkel, mint például, hogy valaki nem kedveli az egyeztetéseket, jól megragadja a fékek kiiktatásának vágyát is. Mivel több csatorna esetén nincsenek nagyon nagy különbségek populisták és nem-populisták közt, ezért ami a nézeteltéréseket a két csoport közt áthidalhatatlanná teszi, az egyedül a saját csoport védelme.

Részletes válaszok a Trump-kedvelés függvényében

Mint említettük, sok függ azoktól az alkérdésektől, melyekből az öt csatornát képeztük. Más alkérdések más átlagpontoszámokat eredményeztek volna. A legkevésbé letisztult alkérdéseket épp az egyébként legegységelműbb populista faktorról szemben nem tudtunk feltenni, ez pedig az elitellenesség, az elit iránti bizalmatlanság. A nehézséget az okozza, hogy a populista igen ambivalens, mert másfelől Trumpban például maximálisan megbízik, és szüksége van vezérre, ő pedig egyszerre elit tagja és az elit ellensége. A 20. ábra a problémakör komplexitását is mutatja. Kérdéseink alapján nem tudjuk, hogy a válaszoló elit alatt politikusra asszociált-e vagy a szakértelmiségre.

21. ábra

A függőleges tengely az egyetértési skála pontjait mutatják, melyet úgy skáláztunk, hogy minél nagyobb pontszámot ér el az adott változóban a válaszadó, annál nagyobb az illető populista pontszáma. A grafikonokon már minden válaszadóból a kiszámolt átlagpontszámot látjuk, melyet mindig ketté bontunk populista és nem-populista válaszadókra.

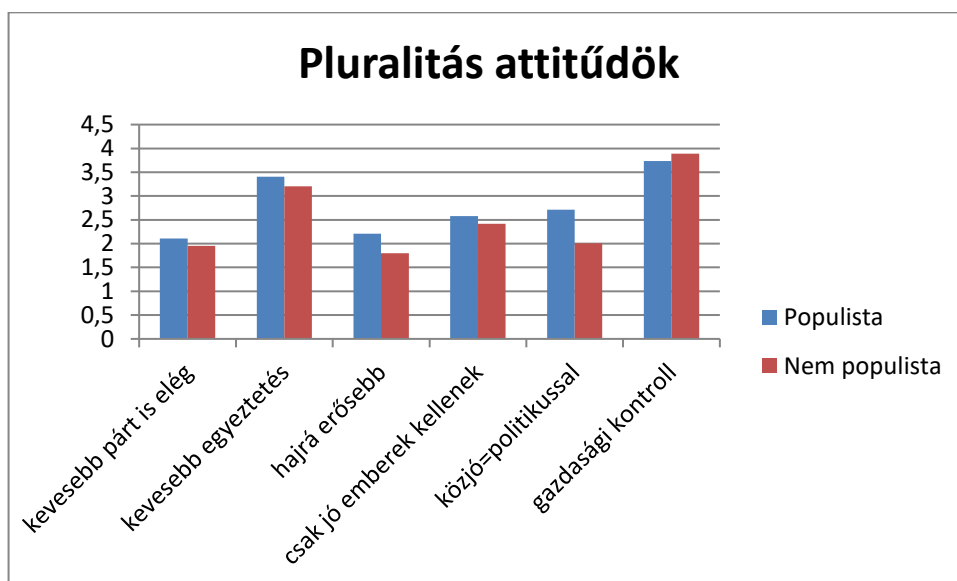
A legmarkánsabb különbség a politikailag korrekt beszéd megítélésében érhető tetten, ezért ennek eredményeit külön kiemelve elkészítettük a 22. ábrát. Ahol a mediánok a két tábornál átfordulnak, azok a legérdekesebbek, mert ott alapvető nézetkülönbséget találhatunk. A populisták politikai korrektséggel szembeni ellenszenvé gyakori (80% egyetért), míg a nem-populisták kb. 40%-a utasítja csak el

az állítást, mely szerint a politikai korrektség fölösleges. A mérleg nyelve végül is arra billen, hogy a politikai korrektség sehol sem igazán népszerű.

22. ábra

Feltételezéseink szerint a populista nem szereti a többpártrendszert, a hosszú egyeztetéseket, s azt sem, ha egyenlők az erőviszonyok, viszont elegendő neki, ha a rátermettnek hitt emberek (politikusok) döntenek a közjóról, vagy tulajdonképpen bármiről. Ha megnézzük a válaszokat, a Trumppal szimpatizálók, akiket populistáknak neveztünk, minden alkérdésünk esetében magasabb pontszámot értek el. (A magasabb pontszám mindig a populistább attitűdöket takart.)

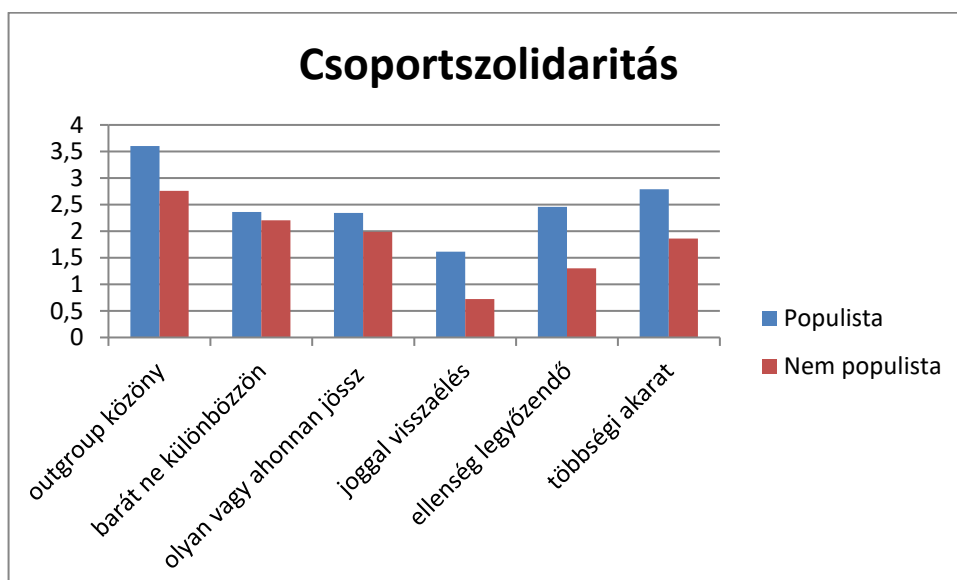
23. ábra

A 6 kérdésből, melyet feltettünk, az első ötnél a Trump-szimpatizánsok magasabb pontszámot értek el, de a 6.-nál ez megfordult. A gazdasági kontroll attitűd esetében egyáltalán nem mindegy, hogy valaki egy Soros általi gazdasági befolyás korlátozását reméli ettől, vagy pedig Mészáros Lőrinc háttérbe szorítását. Magyarországon a nem-populisták értettek a gazdaság nagyobb kontrolljával inkább egyet, de a populisták egyetértése is magas volt.

Ám az igazán érdekes nem ez, hanem ahol nagyobb különbséget találhatunk a két csoport gondolkodása közt, és ez a közjóról való felfogás. Míg a populisták a közjó megítélését a politikusra bízák, a nem-populisták ezt társadalmi konszenzushoz kötik.

A két tábor közt kétszeres a különbség, azaz a nem-populistáknak csak 30%-a bízna a közjó meghatározását a politikusokra, addig a populisták 60%-a.

Trump-szimpatizánsok és ellenzők elég markánsan megkülönböztethetők a csoporthoz való viszonyban, az ingroup/outgroup témában. A populisták csak a saját csoport felé mutatnak szolidaritást, viszont abban inkább megengedők, hogy egy barát alapvető politikai nézetekben is különbözhet.

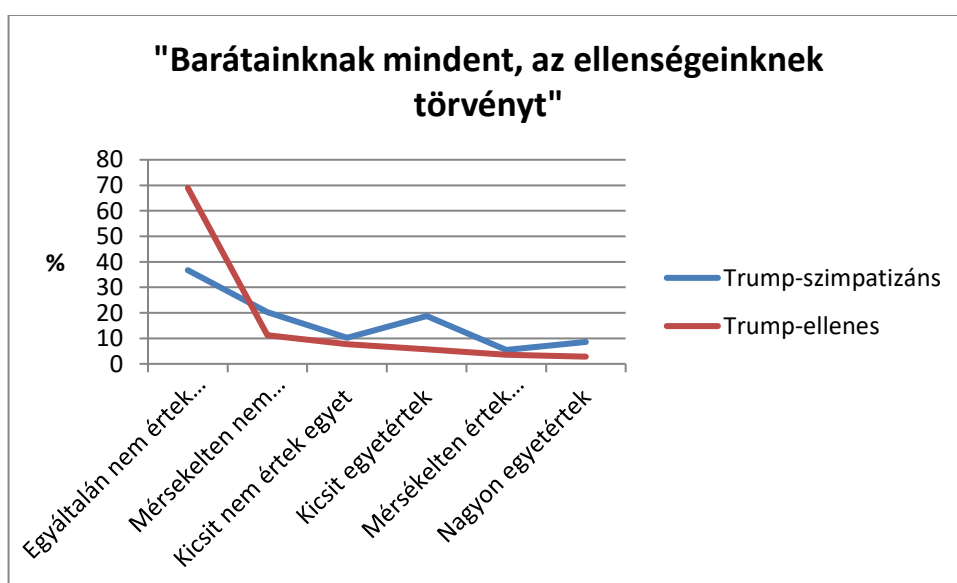

24. ábra

Az ellenség legyőzendő 25. állítás például úgy szólt, hogy „az ellenséggel nem kompromisszumot kell kötni, hanem le kell győzni.” Az átlagpontok jóval magasabbak a populista szavazóknál (2,5), mint a nem-populistáknál (1,3). Voltaképp a nem-populisták ezt az állítást nem

fogadják el, míg a populisták igen. Mivel az eredeti állítás szembe helyezi egymással a kompromisszumot és a legyőzést, mondhatjuk azt is, hogy a populisták nem kompromisszumkeresők: több mint 50%-uk, míg a nem-populisták 22%-a „háború hívő”.

A joggal való visszaélés itemben Hitler mondatát idéztük (noha természetesen nem árultuk el honnan a mondat), aki szerint barátainknak mindent, ellenségeinknek törvényt. Itt ugyan minden válaszoló elutasító, de az elutasítás mértékében szignifikáns különbség található, ld. a 24. ábrát.

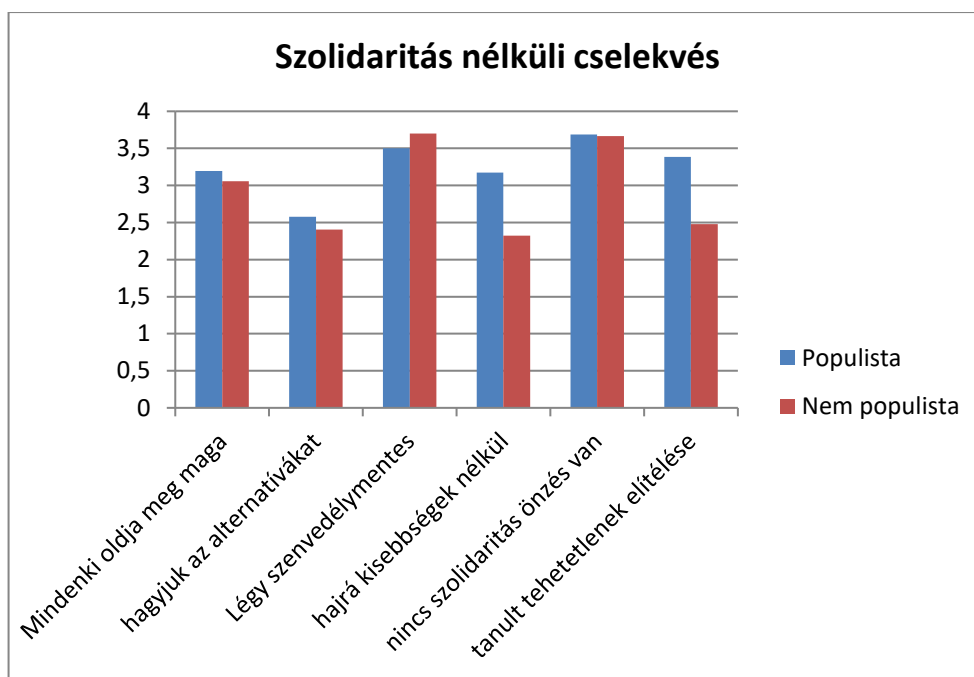

25. ábra

Hitler jogfilozófiájával a Trumpgal szimpatizáló válaszolóink nem csak, hogy jóval kevesebben voltak elutasítók, de 20%-uk még kicsit, 8%-uk

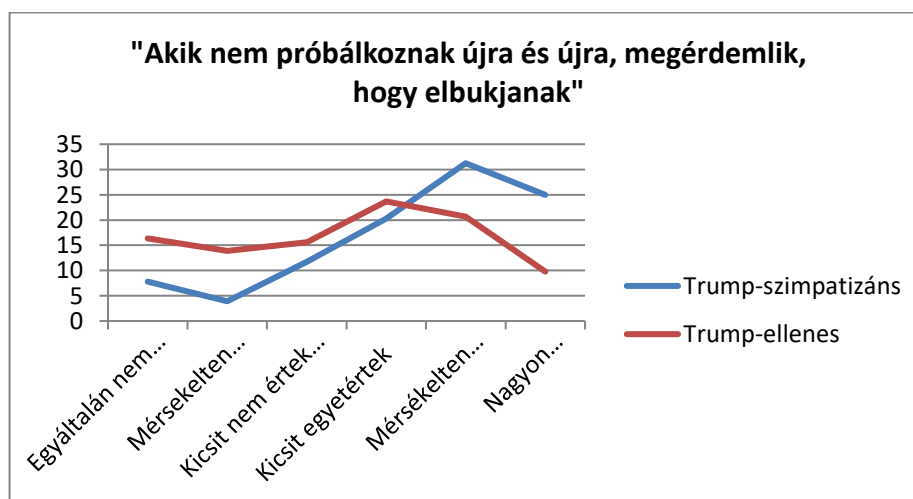
pedig nagyon egyetértett. Vagy másképp, míg a mondattal a nem-populisták közül összesen 10% volt, aki valamennyire elfogadó volt, addig a populisták egyharmada. 124 ember válaszolt egyetértően az összes 767 közül, tehát koránt sem kevés.

A következő csatorna a szolidaritás nélküli cselekvést igyekezett mérni olyan attitűdkérdésekkel, mint hogy azért nincs-e szolidaritás, mert az emberek önzők. Ebben egyébként nem is találtunk különbséget a populizmus tekintetében.

26. ábra

A szenvedélymentes élet esetében arra számítottunk, hogy itt is a populisták érnek el nagyobb pontszámot, de fordított eredmény született. Viszont egybevág néhány előítéletekkel kapcsolatos kutatás a merevebb személyiségi háttérrel, néhány pszichológiai megfigyeléssel a biztonságkeresésről és a [zárt gondolkodásról](#), ugyanakkor nem jelentősek a különbségek populisták és nem-populisták közt. A többi esetben, mint például a kisebbségek jogaival való foglalatosság hiánya, vagy, hogy az emberi problémákat oldják meg maguk az emberek, a populistá válaszadóinkra volt jellemzőbb. Nehéz megmondani, hogy a populisták attitűdjei az életvezetés terén nagyobb realitásérzékre vagy épp pesszimizmusra utal, mert ilyen irányú kérdéseink nem voltak. Van egy kérdés azonban, amit a maga bonyolultsága ellenére is elemezhetőnek tartunk: a tanult tehetetlenséghez való viszonyt: lásd a 26. ábrát.

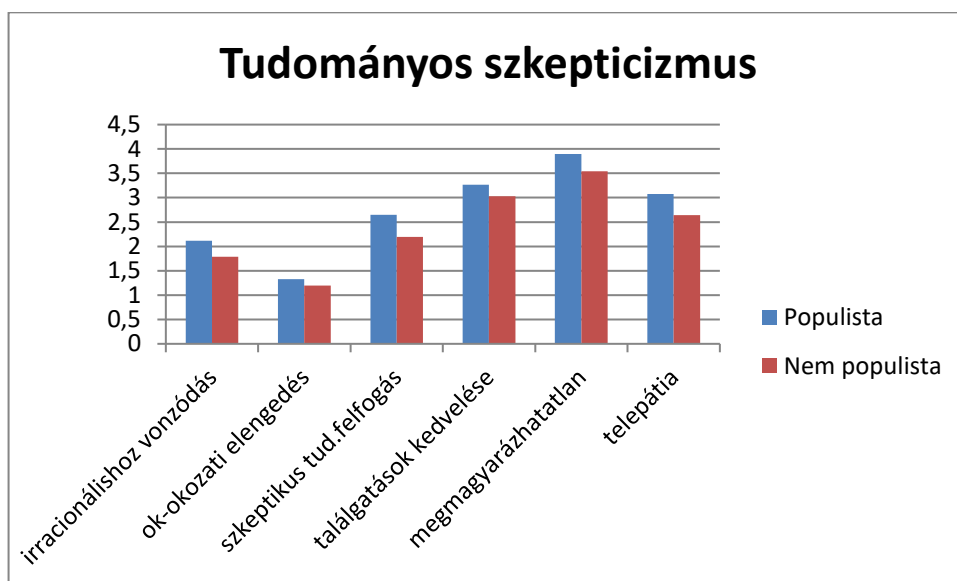

27. ábra

Ez az állítás, mint ahogy a legtöbb, hordoz magában pozitívumokat. A tanult tehetetlenség igen káros, ugyanakkor „az akik nem próbálkoznak újra megérdemlik, hogy elbukjanak” egyfajta keménységre, sőt, empátiahiányra is utalhat. E komplexitás miatt kellett úgy döntenünk, hogy ezt a csatornát szolidaritás nélküli cselekvésvágyként határozzuk meg.

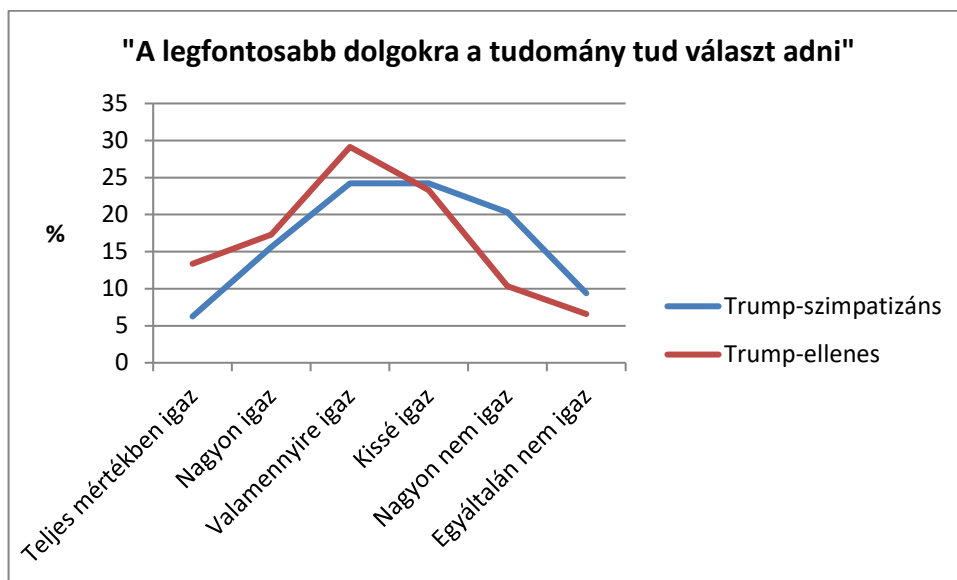
Végezetül a transzcendencia témakört is úgy próbáltuk megragadni, hogy abban legyenek morálisan helyeselhető állítások, de magas pontszám esetén ez váljon már babonás attitűddé. Összevont elnevezést adtunk ennek a csatornának is: metafizikai tudományellenesnek neveztük, és a személyre szóló kiértékelésben a következőt írtuk: „Az embert az különbözteti meg az állattól, hogy gondolkodik az elmúlásról. Ezért aztán különös vonzalom alakul bennünk ki a megmagyarázhatatlan dolgok iránt. Sokféle valódi bölcsesség is fakad ebből az érzékenységből. Ám mostanában ez a fajta érzékenységünk számos tudományellenességben jön a felszínre. Valamennyi pontot itt is mindannyian szerzünk, a kérdés az, hogy ha magasat, az együtt jár-e valamelyik másik magas pontszámunk pillérjével. Ha igen, fogékonyakká válhatunk a populista eszmékre.”

28. ábra

Az első két szempontnál még a mediánok is alacsonyak (2, illetve 1), ezért helyesebb volna úgy fogalmazni, hogy a racionalitás és az ok-okozati viszonyok átlátása mind a populistáknál (azaz a Trump-szavazóknál), mind a nem-populistáknál fontos. A populistáknál a többi állításnál a mediánok már 3-at vagy 4-et mutatnak, tehát már a szkeptikusság, az összeesküvés-elméletek iránti vonzódás, a megmagyarázhatatlan jelenségek fontosságának elismerése figyelhető meg. Az utóbbiaknál a nem-populista és a populista közt nincs is alapvető attitűdbeli különbség, csak a mértékben találhatunk mindig valamivel nagyobb átlagpontszámot a populistáknál. Az eltérést a 16. kérdésnél találhatunk a két csoport közt, ami a tudomány mindenhatóságának megítélése.

Az állítás így szólt: „A legfontosabb dolgokra a tudomány tud választ adni.”

29. ábra

A két vonal metszi egymást: a Trump-szimpatizánsok tudományba vetett hite több kételyt hordoz magában, a Trump-ellenzők hibája viszont az, hogy túlságosan is hajlamosak bízni a tudományban, egyharmaduk számára voltaképp vallás a tudomány. Azt minden esetre pozitívumként megállapíthatjuk, hogy az emberi természet függetlenül a populizmustól többnyire mérsékelt válaszokat ad a vallás kontra tudomány vitára.

Melléklet

Populizmus

Demokratikus illiberalizmus /Pappas/

I. Elitellenesség

1. Sok tanult ember van, ez igaz, de ők nem tudják nekünk mi a jó, azt csak mi tudjuk.
7. A népért kell küzdeni nem az elitért.
12. A politikusokban és az intézményeikben nem szabad megbízni.
17. Minden dőljön el népszavazással, mert az gyors és igazságos.
23. A többségi akaratot ne korlátozza semmi.
28. A politikailag korrekt beszéd csak arra jó, hogy az elit a szőnyeg alá söpörje az igazságot.

II. Pluralista formák ellenzése

2. Csak a baj van abból, hogy olyan sok a párt.
8. Semmi jó nem szokott kisülni a sokáig tartó egyeztetésekből
13. A dinamikus cselekvés halála és ezért kevésbé szokott tetszeni nekem ha azt látom, hogy a konfliktusban álló szereplők egyformán erősek.
18. Csak a jó emberek összefogására kell törekedni.

24. A közjó nem más, mint a közakarat, melyet képes megfogalmazni az arra alkalmas politikus.

29. A gazdasági folyamatokat és befolyásolóit sokkal erősebb kontroll alatt kéne tartani.

III. Csoportszolidaritás

3. A saját közösségünkért kell felelősséget vállalnunk, nem másokért.

9. Ha van egy közös cél és valaki ágáll ellene az nekünk nem lehet a barátunk.

14. Az embereket aszerint lehet megítélni, hogy melyik közösség tagja.

19. Barátainknak mindent, az ellenségeinknek törvényt.

25. Az ellenséggel nem kompromisszumot kell kötni, hanem le kell győzni

30. Kisebbségek jogai helyett éljen a többség

IV. Cselekvésvágy szolidaritás nélkül /gyors-lassú/

4. Mindenki a maga sorsának kovácsa és ezért hagyni kell másokat, hogy a sorsuk beteljesüljön

10. Sokszor azért születnek meg olyan lassan a döntések, mert túlzásba viszik az alternatívák elemezgetését

15. Ha szenvedély nélkül teszünk valamit abból hosszú távon sok jó nem sül ki.

20. Inkább menjenek a dolgok, mint hogy néhány ember érdeksérelme miatt leálljanak

26. A szolidaritás más csoportok iránt azért nem működik, mert az emberek saját érdekeiket követik

31. Akik nem próbálkoznak újra és újra, megérdemlik, hogy elbukjanak

V. Metafizikai dolgok iránti vonzódás /rac-irrac/

5. Vannak megmagyarázhatatlan dolgok

11. Nem érdemes mindennek kideríteni az ok okozati összefüggéseit

16. A tudomány tehetetlensége a fontos dolgok kiderítésében elég egyértelmű

21. A hatalmi összefonódásokat nem a tudományos kutatások tárják fel.

27. Érdekelnek a megmagyarázhatatlan jelenségek

32. A távolból is meg tudjuk érezni mi történik a szeretteinkkel

I. Rész: Milyen mértékben igazak az alábbi megfontolások a gondolkodásmódodra? Értékelj az egyes állításokat az alábbi skála mentén:

[5] = egyáltalán nem igaz, [4] = nagyon nem igaz, [3] = kissé igaz, [2] = valamennyire igaz, [1] = nagyon igaz, [0] = teljes mértékben igaz

II. Rész: Mennyiben értesz egyet az állításokkal? Egyetértésed mértékét az alábbi skála alapján pontozd:

[0] Egyáltalán nem értek egyet, [1] Mérsékelten nem értek egyet, [2] Kicsit nem értek egyet, [3] Kicsit egyetértek, [4] Mérsékelten egyetértek, [5] Nagyon egyetértek

Kérdés #	Válaszod	Kérdés #	Válaszod	Kérdés #	Válaszod	Kérdés #	Válaszod	Kérdés #	Válaszod	Kérdés #	Válaszod
1		2		3		4		5		6	
7		8		9		10		11			
12		13		14		15		16			
17		18		19		20		21		22	
23		24		25		26		27			
28		29		30		31		32			

Elitellenes / Elitista

Monolit / Pluralista

Csoportelv / Egyén

Cselekvő / Szolidáris

Metafiz. / Tudomány

Két fals kérdés, a 6. a tisztaságra, a 22. az evésre vonatkozott.